

RAMON LLULL

ART DE FER E SOLRE QÜESTIONS

VOLUM I. DISTINCIONS I, II

EDICIÓ CRÍTICA DE JOAN CARLES SIMÓ ARTERO

NOVA EDICIÓ DE LES OBRES DE RAMON LLULL

XIX

RAMON LLULL

**ART DE FER
E SOLRE QÜESTIONS**

VOLUM I. DISTINCIONS I, II

EDICIÓ CRÍTICA

DE JOAN CARLES SIMÓ ARTERO

CENTRE DE DOCUMENTACIÓ RAMON LLULL
PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT
BARCELONA

2022

Primera edició: novembre de 2022

© del text: Joan Carles Simó Artero

La propietat d'aquesta edició és de Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2022

Ausiàs Marc, 92-98 – 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9191-241-5

Dipòsit legal: B. 14.504-2022

Imprès a Gràfiques 92, S.L. – Avinguda Sucarrats, 91
08191 Rubí

Amb el suport de:

**institut d'estudis
baleàrics**

**Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura**

PREFACI

A la meua època de jove estudiant de llengües clàssiques a la Universitat de València, i de la mà de professors apassionats en la defensa de la literatura en llengua catalana, vaig poder tenir una primera aproximació a la figura de Ramon Llull. Empès per la necessitat de saber alguna cosa més d'aquell savi medieval, tot envoltat de misteri però amb alguna cosa que cridava fortament l'atenció d'un jove a qui mai havien parlat de la literatura en la nostra llengua i, molt menys, de Ramon Llull, vaig fer-me amb una edició del *Llibre d'amic e amat*, que, des de llavors, conservo a la biblioteca d'ús recurrent.

Les paraules de Llull em varen produir un efecte sobtat entre meravella i incomprensió, de manera que la primera va empènyer a intentar resoldre la segona. Cal dir que, en aquell moment, no vaig arribar gaire lluny, només (i ja era suficient) a una visió cíclica i inabastable d'aquell sentiment motor de la humanitat transformat en idea mística i filosòfica.

El destí, però, i els seus capricis, tan inexplicables, em varen portar a la terra de Ramon Llull i, un cop a l'illa, la imatge del filòsof es va tornar a fer viva, més encara en visitar els llocs emblemàtics de la seva vida a Mallorca. Calia, però, fer alguna cosa més que estimar el personatge i la seva simbologia, calia endinsar-se en l'obra ingent i potser inassolible de Llull i dels estudiosos de les seves idees i que fan elogi de la seva importància pel que fa a la nostra llengua i cultura, així com per a la història del pensament occidental. I així em vaig posar a la recerca i lectura del savi mallorquí. Eren els inicis dels anys 90.

Un dels primers contactes importants en aquesta trajectòria va ser una entrevista que vaig mantenir amb Anthony Bonner, que em va fer partícip de

la seva passió per Ramon Llull i em va parlar de la feina que es duia a terme al Raimundus-Lullus-Institut de l'Albert Ludwigs Universität de Freiburg i. B. Això em va esperonar encara més, ja que es tractava de l'edició de l'obra llatina de Llull i vaig voler conèixer aquella tasca tan necessària que suposava completar l'obra de Llull que encara mancava per editar i, si podia ser, arribar a participar-hi.

Va ser el mateix Bonner qui em va proposar de fer l'edició de la que aleshores s'anomenava *Lectura super artem inuentiuam et Tabulam Generalem* i que ara té el títol definitiu d'*Art de fer e solre qüestions* o *Ars ad faciendum et soluendum quaestiones*. Aquesta "obreta", com li agradava dir a Bonner de forma irònica, va suposar tot un món de descobriments en diversos àmbits, tant pel que fa a la pròpia edició de textos llatins medievals, com pel que fa al pensament lul·lià, i més concretament de l'Art i la seva evolució dins el projecte de Llull i del panorama de les ciències a la seva època.

Les estades a la Universitat de Freiburg, el coneixement dels procediments editorials i les metodologies textuais i la posada en marxa de l'edició varen comptar amb l'ajuda inestimable de Fernando Domínguez Reboiras. Això em va permetre accedir als microfilms emmagatzemats a Freiburg, que facilitaven la consulta de la tradició manuscrita de l'obra en qüestió. D'aquella època guard el record d'unes converses realment interessants i enriquidores amb Pere Villalba i amb la immensa figura de Charles Lohr.

La confecció de la primera versió de l'*Ars ad faciendum et soluendum quaestiones* va ser llarga i difícil, atesa la precària manera d'accedir als textos i a les pròpies mancances del suport material de què disposàvem. No obstant això, el 2007 vaig presentar com a tesi doctoral la proposta de text que va servir de base per a la futura proposta definitiva.

A partir del procés de digitalització i amb la possibilitat de poder consultar els manuscrits lul·lians en xarxa, la tasca d'edició de la nostra obra pren una nova dimensió i, gràcies a aquest fet, vaig emprendre una revisió integral d'aquella primera versió que em va permetre corregir errades i refinar passatges, ara sota la direcció de Viola Tenge-Wolf.

Aquesta revisió del text llatí va incorporar, a més, les aportacions i correccions oportunes fruit de la tasca d'edició del text català de l'*Art de fer e solre qüestions* que ara presentam. L'atenció i la dedicació d'Albert Soler, director de l'edició de la NEORL, ha estat fonamental en aquesta darrera etapa del treball i ha suposat aportacions decisives a l'edició catalana de l'obra. De la mateixa manera, hem d'agrair la col·laboració de Maria Toldrà i Francesc Gómez en la revisió del text de l'edició.

L'any 2021, finalment, es va dur a terme la publicació de l'*Ars ad faciendum et soluendum quaestiones* en l'edició de Brepols, ROL XXXIX, que va ser presentada a la Catedral de Palma el 26 de novembre del mateix any. Ara, amb la present edició de l'*Art de fer e solre qüestions*, la primera que

es porta a terme del text original català de l'obra, tancam el cicle que ens ha dut, si més no, a apropar-nos un poc més a la figura inabastable, tal com ja vàrem intuir amb aquella primera lectura de *Llibre d'amic e amat*, del nostre Ramon Llull.

*Les carreres per les quals l'amic encerca son amat
són llongues, perilloses, poblades de consideracions,
de sospirs e de plors, e enluminades d'amors.*

(*Llibre d'amic e amat*, versicle 2).

JOAN CARLES SIMÓ ARTERO
Sóller, maig de 2022

INTRODUCCIÓ

I. AUTENTICITAT, TÍTOL I DATA¹

L'*Art de fer e solre qüestions* (a partir d'ara, *AFSQ*) de Ramon Llull (Bo III.19) apareix als següents catàlegs i inventaris:²

Catalogus Electorii (1311-1314) 156; Délicieux (1319) 4; Seda-
cer (1431) 5; Nicolau de Cusa (s. xv) 10 (?); Barcelona 1º (1466) 33;
Barcelona 2º (1488) 31, 33; Cisneros (1515) 3b, 47; Proaza (1515)
15; Ambrosiana 1 (s. xvi) 15, 28; Vileta (s. xvi) 110; Arce de Herrera
2 (s. xvi, 2a meitat) 15; Arias de Loyola (1594) II.17; París 2 (s. xvii)
I.18; Wadding (1650) 12, 57; Hauteville (1666) I.18; Perroquet
(1667) I.1; Wharton (1694) 27; Antonio (1696) 89.XI, 94.LVI; Büc-
hels (1714) I.38, III.14; Barceló (1715) 6.20, 26.61; Salzinger (1721)
I.127; San Antonio (1733) 17, 57; Pasqual (1778) I.15; Bover (1847)
11, 56, Ad. 13; Rosselló (1861) 81; Littré & Hauréau (1885) 38;
Longpré (1926) III.18; Ottaviano (1930) 51; Glorieux (1933) be;
Avinyó (1935) 53; Sbaralea (1936) 11, 362; CA 32; Díaz (1959)
1774; Llinarès (1963) 66; Platzeck (1964) 74; Cruz Hernández
(1977) 35, Perarnau (1982) I.41.

L'*AFSQ* fou redactada originàriament en català i després traduïda al
llatí.³ Malgrat això, s'ha difós sobretot en la seva versió llatina, especialment

1. Per als distints aspectes tractats en aquesta introducció, vegeu Simó Artero 2021.

2. Hom pot localitzar les referències a l'apartat de catàlegs i inventaris de la Llull DB.

3. En el colofó dels dos únics testimonis llatins complets de l'*AFSQ* es dona la data de

a partir de l'edició de Salzinger.⁴ Aquest fet ha determinat fortament la tradició rebuda de l'obra, per exemple pel que fa al títol o també a l'apartat corresponent de les regles, com comentarem més endavant.

Pel que fa al títol, apareix a la invocació: “Art, que es de fer e solre questions” (lín. 2). Des del pròleg, a més, es vincula l'*AFSQ* amb l'*Ars inventiva*, especialment amb l'apartat de les figures tractat en aquella obra “On, per rahó d'açó, nos hedificam aquesta sciencia sobre la primera part de la *Art enventiva*, que es de figures” (Pròleg, lín. 6-7).

El fet que l'obra aparegui citada a la *Disputació de cinc savis* com a “Coment qui és de la *Art enventiva* e de la *Taula General*”⁵ va fer que passés al catàleg de l'*Electorium* com a *Commentum super Inventivam et super Tabulam generalem* i que després esdevingués *Lectura super Artem inventivam et tabulam generalem*. La manca d'edicions modernes de l'obra, com hem dit, ha fet que no es restablís el títol original que figura a tota la tradició manuscrita, tant llatina com catalana, fins a l'edició de ROL XXXIX.⁶

L'*AFSQ* va ser redactada, doncs, en català amb tota probabilitat a Roma en 1295-1296, data que podem establir perquè apareixen citades a la tercera distinció les peticions que Llull va fer, primer, al papa Celestí V (1294) i, després, al papa Bonifaci VIII, que va accedir al papat en desembre de 1294. Tanmateix, quant a la datació, és controvertit el fet que l'*AFSQ* citi la *Disputació de cinc savis* i que, al seu torn, com ja s'ha dit, aquesta obra citi l'*AFSQ*. Cal suposar, com fa Bonner (2010: 107-108), que ambdues obres es varen solapar en el temps, cosa que faria possible les referències encreuades.

Aquest és un moment molt prolífic en la vida de Llull: instal·lat a Nàpols el 1294, es dedicarà a ensenyar l'Art, a escriure sis obres i a la predicació a diversos llocs. És important, doncs, remarcar que l'*AFSQ* s'inscriu en un moment d'acomodament de l'Art a les necessitats plantejades pel que fa al diàleg i la disputa al voltant dels articles de la fe i de les idees en general, disputa que Llull aprofitarà per defensar el mateix sistema de l'Art, tenint en compte els nivells distints d'aquells que participen en la disputa. A l'*AFSQ* es pot veure en diverses ocasions com els procediments establerts es poden adaptar a les necessitats d'aquells que usen l'Art i a llurs capacitats: tant els profans en temes teològics, com els experts en aquesta matèria, que sovint defensen que la fe no pot ser objecte de demostració racional, podran adaptar l'Art a la seva pròpia realitat.

la traducció: 1407 (ROL XXXIX, 777). No es tracta, per tant, d'una versió feta en vida de Llull.

4. MOG V, 359-716 de la reimpressió; en la versió original es tracta de les pp. 1-358 de la cinquena secció del volum. Anterior a aquesta, hi ha l'edició de Proaza & Paes 1515.

5. Perarnau 1986: 98-99. En la versió llatina és anomenada: “*Commento facto super Arte inventiva et Tabula generali*” (ROL XXXV, 353 (lín. 448-449)).

6. Vegeu també, per aquesta qüestió, Bonner 2010: 106-107.

Llull ens mostra així tot el caràcter operatiu de l'Art, que és el mitjà per a demostrar veritats teològiques i per a fer una ciència general a totes les ciències. Efectivament, el mètode ideat per Llull per explicar i demostrar la fe es posa en pràctica i ocupa l'extensió màxima en la present obra, una pràctica que no s'havia desenvolupat a les obres centrals corresponents.

La ciència universal proposada, juntament amb la contemplació que l'ha d'acompanyar,⁷ acosten l'home a la saviesa i fan que la voluntat marqui el camí a l'intel·lecte i la memòria. Els principis dels quals parteix aquest mètode són les dignitats divines i, amb el seu mesclament, hom adquireix un mètode que ha de tenir trajecte de pujada i de baixada:⁸ a partir de la percepció de la pobresa del coneixement humà, basat en l'observació de la natura, aquest coneixement és dirigit a un principi superior i, en el cim, hi ha la gràcia divina, que suposa la fi de l'ascens. El coneixement, doncs, ha de traspasar el món sensible i l'imaginable per tal d'assolir l'intel·ligible. L'Art és, d'aquesta manera, un mètode de demostració, però també de conversió i de contemplació, cosa que està d'acord amb la concepció mística de Llull, que es basa en el coneixement i culmina en l'amor.

A l'*AFSQ*, Llull apel·la a l'*Ars inventiva*, a l'*Art amativa* i manifesta el desig de la redacció d'una "art memorativa", ja que el coneixement i l'amor suposen la unió de les tres potències de l'ànima. No és gens marginal que Llull citi la figura S de les potències de l'ànima en aquesta obra:

Consellam, encara, que, enaxí com en la *Art enventiva* aplicam a entendre, e en la *amativa* a amar, diffinicions, condicions e questions, que enaxí sien aplicades a membrar en la art memorativa diffinicions, condicions e questions, seguint la natura que la memoria a de membrar, la qual es significada en la *Art demostrativa* e en lo seu coment, seguint lo procés de la figura de s. (I, lín. 38-43)

Aquest any 1295 és un moment clau en la producció lul·liana: en no ser escoltat per les autoritats de l'Església, Llull es lliura a una autèntica croada personal i intel·lectual. En la vessant personal redactarà *Lo desconhort* i en la intel·lectual abordarà la posada en pràctica de l'Art en l'*AFSQ* i la redacció d'un dels seus llibres més extensos, l'*Arbre de ciència*, síntesi del pensament lul·lià des de tots els punts de vista: científic, filosòfic, teològic i metodològic (Villalba: 2015, 278).

Pel que fa al model de l'Art que aquí se'ns ofereix, aquest presenta un sistema operatiu menys complex que les versions anteriors, tot i que el pro-

7. El juliol de 1294 Llull escriu les *Flors d'amors i flors d'intel·ligència*, obra que vol enviar al papa Celestí V i que està connectada amb el *Llibre d'amic i amat* pel seu caràcter místic. A l'*AFSQ* se cita també l'*Art amativa*.

8. Vegeu el *De ascensu et descensu intellectus* (ROL IX).

cediment bàsic és el mateix: la combinació dels principis de l'Art (representada en les cambres) d'acord amb la naturalesa i propietats de la seva definició:

[...] se dona doctrina com hom sapia metre e mesclar los uns començaments en los altres segons natura e propietats de lurs diffinicions. E en aquest mesclament preposam donar exemples, per ço que per ells hom puscha atrobar les natures e los secrets de les coses, car per los exemples que nos preposam donar, pot hom dar exemples de les altres coses demanades e ençercades segons aquelles de les quals nos preposam donar exemples. (II, 3, lín. 972-978)

II. ESTRUCTURA I CONTINGUTS

Atès que l'*AFSQ* vol ser una aplicació pràctica de l'*Ars inventiva* i de la *Taula general*, i tenint en compte les redaccions tan properes de l'*AFSQ* i la *Taula*, és convenient prendre en consideració les estructures d'aquestes dues obres. La *Taula general* té les figures com a primera distinció, les definicions i explicacions dels principis com a segona, les regles com a tercera, les vuitanta-quatre parts que es deriven de la Taula com a quarta i, finalment, les qüestions dividides en nou parts com a cinquena. L'*AFSQ*, en canvi, es divideix en tres distincions, que es corresponen amb les regles, les figures i les qüestions.

<i>Taula general</i>	<i>Art de fer e solre qüestions</i>
Primera distinció: de figures.	Primera distinció: de regles.
Segona: de definicions.	Segona distinció: de figures.
Terça: de regles.	Terça distinció: de questions.
Quarta: de la taula d'esta Art.	
Quinta: de questions.	

La intenció pràctica de l'*AFSQ* determina que la part més extensa de la nostra obra correspongui a les qüestions, començant per les qüestions teològiques (Déu, encarnació, àngel, sagrament de l'altar, pecat original, predestinació, resurrecció, paradís i infern) i rematant amb mil qüestions. Tota aquesta distinció tercera serà objecte del segon volum de la present edició de l'*AFSQ*. Les altres distincions de l'obra, per contra, són resums o recordatoris d'allò que Llull havia exposat a l'*Ars inventiva* i a la *Taula general*.

1. Primera distinció

Aquesta primera part consta de les deu regles, a les quals s'apliquen deu qüestions generals que permeten formular tot tipus de qüestió: possibilitat, quiditat, materialitat, formalitat, quantitat, qualitat, temporalitat, localitat, modalitat i instrumentalitat. Començar directament per les regles i no pels principis suposa disposar les peces de l'Art d'una manera original. Tot i que l'ús de les lletres aplicades a les regles ja apareix a l'*Arbre de filosofia desiderat*, aquestes són usades a la segona distinció, no pas a l'inici de la distinció primera, com a l'*AFSQ*. La intenció és que cadascuna de les qüestions proposades hagi de resseguir les regles establertes.

Aquestes regles es mesclen amb els principis de l'Art i es representen amb les lletres de la B fins la K, de manera que s'identifiquen les regles amb les qüestions:

Apellam cascuna de les questions regla en esta Art; enaxí que la primera qüestió apellam la primera regla, e la segona qüestió apellam la segona regla, e enaxí per orde de totes. (I, lín. 5-8)

A l'*AFSQ* se simplifica notablement el que s'havia exposat en versions anteriors, tot mesclant les regles amb les figures, cosa que suposa també una simplificació respecte de les definicions dels principis:

Aquestes .x. regles preposam mesclar ab los començaments de esta Art, per tal que ab elles sien aquels començaments declarats en los ençercaments de les coses. E per tal que lo mesclament puscam fer, significam cascuna regla per propria letra, segons que los començaments de esta Art per propries letres significar preposam. (I, lín. 13-17)

Com ja hem dit, la intenció principal de l'*AFSQ* és la de centrar l'atenció en les qüestions, en fer una aplicació pràctica de l'Art, raó per la qual l'apartat de les regles probablement no va ser objecte d'una nova redacció, ja que es tracta d'una còpia del text corresponent a la *Taula general*.⁹ De fet, a la versió llatina només es dona un resum de les regles. A tall d'exemple, heus ací el resum llatí de la regla B, corresponent a tot l'apartat 1 de la primera distinció en la versió catalana:

9. En l'edició de la *Taula general* que va fer Salvador Galmés per a ORL XVI, es tracta de les pp. 338-355, que han estat col·locades amb el text de la present edició de l'*AFSQ*.

1. DE REGVLA DE B

Ista regula de B est de ‘utrum’, scilicet, quando de rebus quaeritur, utrum sint necessariae, ut cum quaeritur, utrum Deus sit uel non, uel si mundus est aeternus uel non, et sic de aliis, de quibus homo appetit scire negatiuam uel affirmatiuam ad hoc, ut dubium remoueat circa illa, de quibus dubitatur, quod dubium sciri desideratur ratione alicuius finis, quem non potest attingere dubitando. (ROL XXXIX, 8)

2. Segona distinció

Aquesta part, que segueix l’*Ars inventiva*, es divideix en quatre figures:

1. Primera Figura: bonesa, grandesa, eternitat (duració), poder, saviesa, voluntat, virtut, veritat, glòria.
2. Segona Figura: diferència, concordança, contrarietat, començament, mitjà, fi, majoritat, igualtat, minoritat.
3. Tercera Figura, on es mesclen les dues anteriors.
4. Quarta Figura, composta de tres cercles mòbils on es comprenen les altres figures. El seu objectiu principal és la combinació dels termes.

Cada principi i qüestió està representat amb una lletra:

Enaxí volem que B estia per bonea e per differencia e per ‘si’.
 Granea, concordança e ‘que’ estien per C.
 Eternitat o duració, contrarietat e ‘de que’ estien per D.
 Poder, començament e ‘per que’ estien per E.
 Saviesa, mejá e ‘quantum’ estien per F.
 Volentat, fi e ‘qual’ estien per G.
 Virtut, majoritat e ‘quando’ estien per H.
 Veritat, egualtat e ‘loch’ estien per I.
 Gloria, minoritat, ‘com’ e ‘ab que’ estien per K. (II, 1, lín. 16-24)

L’ús de l’alfabet, propi de l’etapa ternària de l’Art, apareix a l’*AFSQ* i a l’*Ars compendiosa*, així com a altres obres menors.¹⁰ La distribució de principis es basa en el número nou (9), i les lletres són polisèmiques i tenen com a objecte la mescla (“mixtió”) entre elles. La finalitat de tot plegat és la de constituir una ciència per a totes les ciències, un mètode aplicable a totes les àrees del saber.¹¹

10. Com la *Lectura Artis, quae intitulata est Brevis practica Tabulae generalis*.

11. Vegeu per a aquest aspecte Ruiz Simon 1999 i Bonner 1983, 2010.

Appellam en esta sciencia universal cascú dels començaments damunt dits, e la diffinició de cascun, e cascuna manera o regla de les questions damunt dites, car totes aquestes coses son universals començaments e generals a totes sciencies, per que aquesta sciencia pot esser dita general. (II, 1, lín. 34-38)

Aquesta argumentació, pròpia d'una "art d'atrotbar" (*ars inveniendi*), esdevé també una *ars demonstrandi*, una manera d'argumentar a partir de principis evidents:

[11] Vol encara esta sciencia que hom sotspós cascuna de les parts esser vera o falsa, per tal que·l enteniment aja manera d'encercar veritat, car pus que la cosa es demanada, afirmada o negada, l'enteniment no ha manera per les quals pusca encercar les coses en que dupte.

[12] Encara requer esta sciencia que hom encerch les coses segons que son realment o segons que·l enteniment les pren entencionalment en si mateix. Les coses, enperó, que son reals son so per que la cosa de que es edificada está, axí com la cambra que es edificada de pedres e de fusta e de les coses qui a ella se convenen, per les quals e la disposició de les quals es ço que es. (II, 1, lín. 82-91)

Es tracta, doncs, de superar la divisió entre les diverses ciències particulars, cosa que constitueix un obstacle per al coneixement general.¹² Per aconseguir trobar la veritat i avançar cap a una ciència universal, Llull proposa a l'*AFSQ* alguns procediments certament significatius i que avancen en aquesta direcció:

- Distingir primera intenció i segona intenció: "axí com la cambra, que es per la segona entenció, e habitar per la primera" (II, 1, lín. 100-101).
- Anar d'allò universal al particular, aplicant cada principi en una escala descendent: "axí com la bonea, que es universal, e hom la aplica a la bonea del angel e del hom" (II, 1, lín. 113-114).
- Identificar les possibles contradiccions que es puguin donar: "axí com hom esser bo e no esser bo, o esser mal e no esser mal" (II, 1, lín. 126-127).
- Distingir allò que és contingent d'allò que és necessari: "axí com Deus esser bo, qui es necessari, e que en ell bondat, granea, eternitat, poder, saviesa, volentat, vertut, veritat, gloria

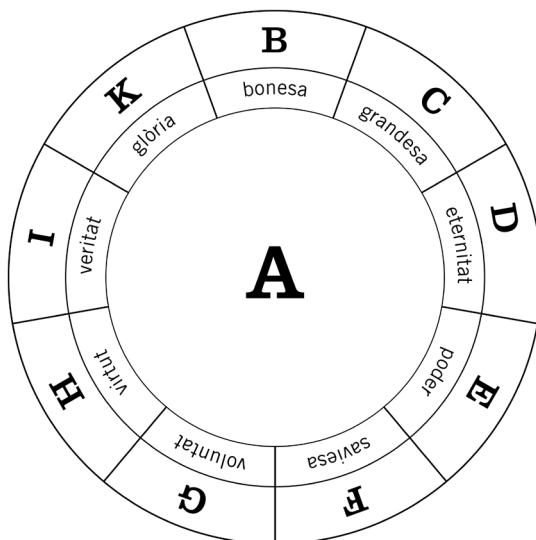
12. Cf. Ruiz Simon 1999: 88 i ss.

sien eguals e concordans, e rahons reals e no confuses. O axí com home, qui de necessitat cové que haja cors e anima, que haja volentat, foch, calor, e les altres coses semblants a aquestes. Per contingencia, axí com ha home, a qui es contingent cosa que sie blanch o negre, sa o malalt, rich o pobre, e axí de les altres coses” (II, lín. 130-136).

- Finalment s’ha d’anar d’allò particular a allò universal d’acord amb els modes de possibilitat-impossibilitat, convenient-inconvenient: “On, per rahó d’açò, aquesta regla es molt necessaria en aquesta Art per que l’enteniment sobrepuig les natures de les coses qui son dejús ell, que les entena segons sa natura, e, encara, que mortifich sa natura e que puig entendre segons la natura de son creador, lo qual es molt gran e deficil a entendre per la alta e nobla excellencia que ha en si mateix e en ses obres” (II, 1, lín. 159-165).

Les figures de l’Art no apareixen representades a cap dels manuscrits catalans o llatins de l’*AFSQ*; això ens mostra que l’obra s’ha de llegir paral·lelament amb l’*Ars inventiva* i la *Taula general*, on sí que hi ha les representacions d’aquests gràfics.

2.1 La Primera Figura

Aquesta primera figura adopta la forma de cercle amb nou cambres disposades al voltant. Cada cambra suposa un principi amb la seva definició, explicació i tot allò que li pertany. Cada cambra, doncs, és universal i té la finalitat d'investigar els particulars:

cascuna de les cambres es universal a encerrar lo particular en quant contén l'esser e la natura e la propietat de aquella cambra (II, 1, lín. 181-183).

Cadascun dels principis serà explicat mitjançant els correlatius o formes nominals i verbals que mostren els distints graus de l'intel·lecte en el procés de trobar la veritat de cada tema tractat. Com ja ha advertit Llull al pròleg, són termes gens habituals en una llengua romànica i presenten distints valors semàntics necessaris per poder explicar conceptes complexos: l'acció en infinitiu ("bonificar"), l'agent en potència ("bonificatiu"), l'agent en acte ("bonificant") i el producte en acte ("bonificat") o en potència ("bonificable"), a més dels conceptes abstractes en forma de substantiu ("bonificativitat", "bonificabilitat", "bonificació"...) o de les circumstàncies en forma d'adverbi ("bonificablement", "bonificantment"...).

Llull ens presenta en aquest apartat una explicació detallada de les definicions dels principis, d'acord amb les nou cambres, bé considerats en si mateixos ("veritat"), units a un predicat ("Veritat es aquella cosa qui es ver de bonea, granea, duració e les altres" II, lín. 686-687), o bé referits a un ésser concret ("axí com la bonea de la substancia del foch, qui verdaderament es ço que es, e lo foch, qui verdaderament escalfa les coses escalfades" II, lín. 691-693).

Aquesta manera de definir té en compte, doncs, no només els conceptes com a essència en ells mateixos, sinó també per l'activitat que se'n deriva. Per això, en aquestes definicions, es tenen en compte dues maneres, substancialment i accidentalment:

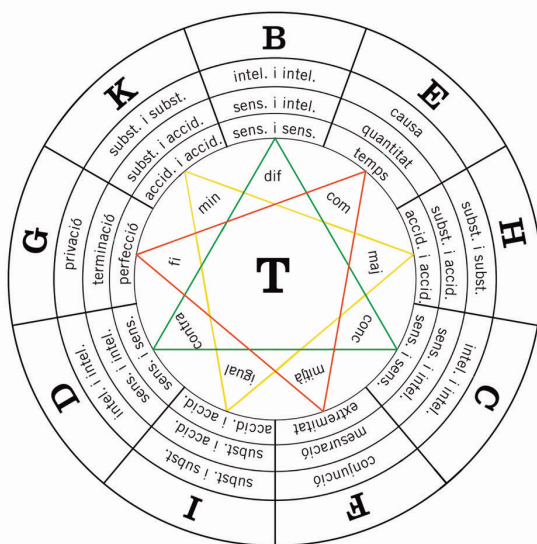
[2] Es gloria començament substancial e accidental en la substancia. Es substancial per ço que en ella se reposen los començaments de la substancia, en la qual no·s porien reposar si era accidental tant solament, com sia ço que repós e delectació se convinga molt mils ab les coses que son grans en bonea e en duració que ab les coses petites.

[3] D'aquesta gloria substancial es influida gloria accidental als començaments de la substancia per ço que reuben sa semblança en la qual se deliten naturalment en la substancia. (II, 1, 1, lín. 793-800)

Aquesta figura, constant en les distintes versions de l'Art que fa Llull, presenta una evolució en tota la seva trajectòria. Primer es refereix només a

les dignitats divines, progressivament va incorporant una definició aplicable a diversos conceptes que són objecte d'indagació per part de l'intel·lecte.

2.2 La Segona Figura

Aquesta figura consta de tres triangles de tres colors (verd, vermell i groc), inscrits en un cercle amb les lletres B-K. Es representa amb la lletra T. La figura va transformant-se a través de les distintes etapes de l'Art, encara que sempre conservarà el seu caràcter de mitjà o instrument per a l'ús adequat de la Primera Figura. La figura T, anomenada inicialment “figura de les significacions”, assumeix ara les operacions de l'intel·lecte que condueixen al coneixement de la realitat.

Malgrat l'evolució de la figura, a l'*AFSQ* Llull distingeix tres colors per als triangles que uneixen els diferents principis:¹³

El triangle verd, compost de “diferència”, “concordança” i “contrarietat”, que a cada angle té escrit “sensual i sensual”, “sensual i intel·lectual”, “intel·lectual i intel·lectual”.

El triangle vermell, compost de “començament”, “mitjà” i “fí”. Sobre l'angle del “començament” es disposen “temps”, “quantitat” i “causa”. Aquí

13. A la primera etapa de l'Art, l'ús dels colors era determinant, a l'*Ars generalis ultima* se citen de passada i desapareixen a l'*Ars brevis*.

els principis substancials són presos per Llull a partir de les causes aristotèliques: causa eficient, formal i material. Els principis accidentals són també les nou categories d'Aristòtil: quantitat, qualitat, relació, acció, passió, hàbit, situs, temps, lloc. Sobre l'angle del "mitjà" es tracten "extremitat", "mensuració" i "conjunció". Sobre l'angle del "fi" hi ha "causa final", "terminació" i "privació".

El triangle groc, compost de "minoritat", "igualtat" i "majoritat", a cada angle del qual consta "substància i substància", "substància i accident", "accident i accident".

Després de l'ordenació de la figura hi ha l'exposició de les definicions d'aquesta segona figura (diferència, concordança, contrarietat, començament, mitjà, fi, majoritat, igualtat, minoritat), sempre segons les especificacions determinades als triangles: diferència entre sensual i sensu-
al, entre sensual i intel·lectual, entre intel·lectual i intel·lectual, etc.

2.3 La Tercera Figura

BC	CD	DE	EF	FG	GH	HI	IK
BD	CE	DF	EG	FH	GI	HK	
BE	CF	DG	EH	FI	GK		
BF	CG	DH	EI	FK			
BG	CH	DI	EK				
BH	CI	DK					
BI	CK						
BK							

Aquesta figura consta de trenta-sis cambres, cadascuna de les quals apareix representada amb dues lletres (BC, BD...). És, doncs, la suma de la primera i la segona figures; cada cambra esdevé un universal capaç de poder trobar la veritat sobre el corresponent particular:

[...] cascuna cambra es lo universal a ençercar lo particular demanat d'aquella cambra, la qual cambra es l'universal a totes aquelles coses que sots rahó d'ella son demanades, e el particular es atrobat e conegut ab concordança de si mateix e de la cambra, conservant, affermant o negant les diffinicions e les regles significades per aquella cambra. (II, 3, lín. 11-16)

El procés d'investigació o desenvolupament del discurs es pot fer de quatre maneres d'acord amb l'esquema que presentam:

Descendent (des de la cambra BC, seguint per BD, fins a BK).

Ascendent (des de BK, continuant per CK, fins a IK).

Ascendent i descendent (des de BH, pujant cap a CH, fins a HI i després baixant fins a HK).

Pel llarg (des de BC - CD, fins a IK)

Cadascuna de les cambres disposa de sis significats, d'acord amb els principis que representen les lletres i la combinació d'aquestes amb les regles:

Cascuna cambra ha .vi. significats, axí com la cambra de BC que significa bonea, granea, diferença, concordança, la primera regla e la segona. E la cambra de BD que significa bonea, duració, diferencia, contrarietat, la primera regla e la terça, e axí de les altres per orde. (II, 3, lín. 36-39)

Aquesta combinació té la virtut de multiplicar els arguments i raonaments per tal de resoldre les qüestions, que, recordem-ho, és la part fonamental del tractat.¹⁴ Precisament la "mixtió" entre principis i regles esdevindrà una peça clau en el funcionament de l'Art lul·liana, fins al punt que a l'*Ars generalis ultima* es converteix en centre i subjecte de l'Art.¹⁵

A continuació Llull incorpora la tercera part d'aquesta distinció sobre les invencions, amb cent cinquanta-tres rúbriques on es mesclen uns principis amb els altres, d'acord amb llurs naturaleses i propietats. A més, s'hi incorporen exemples per tal d'aprofundir en les matèries abordades. També aquestes rúbriques són universals per a tots els particulars:

Cascuna d'aquestes rubriques son universals a tots los particulars qui sots rahó d'ella se poden dir, e en elles preposam a posar exemples e a declarar e a encercar los secrets e les natures de les coses, seguent l'orde de les diffinicions dels començaments e de les .x. regles (II, 3, lín. 55-58).

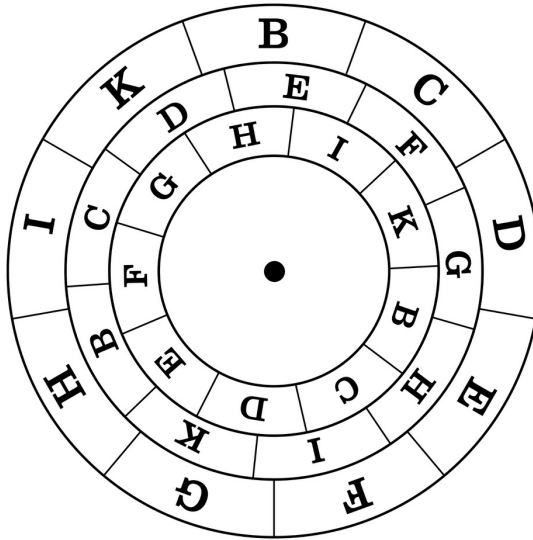
Aquesta tercera part ens dirigeix, doncs, cap als particulars o aspectes concrets, respecte dels quals la rúbrica es considera universal. Cadascuna de les rúbriques indica, d'acord amb aquest plantejament, el pas d'allò universal a allò particular exemplificat en quatre elements: Déu, àngel, firmament i encarnació, fins a la cambra "De bonesa, diferencia" (II, 3.3.9). A partir

14. Vegeu Simó Artero 2021, xlix.

15. Vegeu Bonner 2012, en aquest mateix sentit.

d'aquí només s'usen Déu i l'home i, esporàdicament, altres concrets com ara els elements, potser indicant el camí per a la incorporació dels nou subjectes.

2.4 La Quarta Figura

Aquesta figura consta de tres cercles concèntrics, dos dels quals són mòbils. Cada cercle té nou cambres amb una lletra que es correspon amb els principis. Fent girar els cercles es formen combinacions de tres lletres que constitueixen cambres, amb nou significats cadascuna (tret de K, que en té deu). El resultat final són les dues-centes setanta-dues cambres amb nou significats per a cadascuna.

Les combinacions ternàries completen la taula amb totes les seves possibilitats, per tal de permetre aportar respostes a les formulacions de qüestions concretes. L'aplicació es pot fer per implícit o per explícit:

Implícite, ço es a saber, les coses que son implicades en los començaments d'esta sciencia, axí com qui demana si Deus es o no, o si es creació, resurrecció e les altres coses semblants a aquestes; e aplicar aquests termens als començaments d'esta sciencia, ço es a saber, si es bona cosa que Deus sia, e si es gran e eternal, e axí de les altres.

La segona manera, de explícite, es com hom applica los termens de la qüestió als començaments d'esta sciencia segons lurs diffinici-

ons e lurs proçés, axí com qui demana si bonea es tant gran com saviesa, e si granea es tant bona com volentat, e enaxí de les altres. (II, 4, lín. 43-52)

Per arribar a les solucions de les distintes qüestions es pot procedir de dues maneres, segons l'expertesa d'aquell que utilitza l'Art: interpretar les cambres resultants de la Quarta Figura, o bé acudir a les definicions, les explicacions i a la Tercera Figura. Per exemple, si es vol preguntar què és Déu, hom pot respondre formant la cambra CDE, atenent als principis i les qüestions de cada lletra, o bé anant a la Tercera Figura i formant les tres cambres CD, CE, DE, per tal de simplificar la combinació d'arguments.

A més, quan la cambra s'usa per "enplicitat", es proposen deu qüestions que es podran aplicar als principis d'aquesta ciència:

BCD: si és Déu o no.
 CDE: què és Déu.
 DEF: de què és Déu.
 EFG: per què és Déu.
 FGH: es demana sobre la quantitat en Déu.
 GHI: es demana sobre la qualitat en Déu.
 HIK: es demana sobre el temps en Déu.
 IKB: es demana sobre el lloc en Déu.
 KBC: es demana sobre la manera de Déu.
 KEG: amb què fa Déu allò que fa.

Cadascuna de les cambres de tres lletres obté vint solucions a la qüestió plantejada mesclant unes definicions amb altres i aplicant aquelles definicions a la finalitat proposada a cada qüestió.

Atès que l'*AFSQ* tracta sobretot les qüestions més importants, aplicades a la teologia amb una intencionalitat missional evident,¹⁶ l'exemple que es dona és la qüestió sobre l'existència de Déu, per tal de tenir coneixement de la fe i corregir les errades de fidels i infidels, i tot això mitjançant la raó:

[...] pot hom haver coneixença de Deu e de les sues obres, e pot dar coneixença de la santa fe catholica e solre les objections que los infeels fan contra nos. (II, 4, lín. 122-124).

En l'aplicació "explicite", Llull ens proposa quaranta-cinc qüestions més que contribueixen a la demostració de la Trinitat en Déu. Per exemple, en la cambra BCG es combinen "bonea"^B, "granea"^C i "volentat"^G, i es demana "si

16. Per a la qual, vegeu Gayà 2002.

la granea de Deu es tant bona com la sua volentat”. La resposta és afirmativa per tal d’evitar arribar a la conclusió que en els tres principis usats (BCG) hi ha “diferència” d’essència i natura, i “malea, poquea, privació de fi e de concordança” (II, 4, lín. 1244-1245).

L’avantatge d’aquest model respecte a versions anteriors de l’Art és que aquestes combinacions ternàries proporcionen respostes més simples, alhora que el raonament està molt més ordenat. No obstant això, és una Art oberta que permet ser usada de forma més complexa per aquells que l’apliquen (Bonner 2012, 168).

3. Tercera distinció

La tercera distinció, que serà objecte d’un segon volum de l’*AFSQ*, és la part més extensa d’aquesta aplicació de l’Art, la distinció de les qüestions. En primer lloc hi figuren les deu qüestions més importants, referides a la teologia, en una extensíssima part que constitueix un autèntic tractat de cadascuna de les qüestions referides:

De producció en Déu.
 D’encarnació.
 De creació.
 D’àngels.
 De sagrament de l’altar.
 De pecat original.
 De predestinació o lliure albir.
 De resurrecció.
 De paradís.
 D’infern.

Cada qüestió consta de dos-cents paràgrafs, d’acord amb el que hem exposat a la tercera i quarta figures. Cal constatar que la qüestió tercera, sobre la creació, ha estat copiada literalment de la *Taula general*.¹⁷ Les combinacions resultants per a cada qüestió es poden representar amb la següent taula:¹⁸

17. *Taula general*, Dist. V, 7. De fet, a l’edició llatina de Salzinger, aquesta part s’omet i es remet el lector a la *Tabula generalis*: “Caetera quaere supra in *Tabula Generali* sub quinta Distinctione” (MOG V, 527 de la reimpressió; en la versió original es tracta de la p. 169 de la cinquena secció del volum).

18. Cal advertir que la següent taula no figura en l’*AFSQ*.

Si és	Què	De què	Per què	Quant	Qual	Quan	On	Com	Amb què
BCF	CEF	DFG	EFG	FGH	GHI	HIK	CEI	CEK	EGK
BCtB	CEtC	DFtD	EFtE	FGtF	GHtG	HItH	CEtC	CEtC	EGtE
BCtC	CEtE	DFtF	EFtF	FGtG	GHtH	HItI	CEtE	DEtE	EGtG
BCtF	CEtF	DFtG	EFtG	FGtH	GHtI	HItK	CEtI	CEtK	EGtK
BFtB	CFtC	DGtD	EGtE	FHtF	GItG	HKtH	CItC	CKtC	EKtE
BFtC	CFtE	DGtF	EGtF	FHtG	GItH	HKtI	CItE	CKtE	EKtG
BFtF	CFtF	DGtG	EGtG	FHtH	GItI	HKtK	CItI	CKtK	EKtK
BtBC	CtCE	DtDF	EtEF	FtFG	GtGH	HtHI	CtCE	CtCE	EtEG
BtBF	CtCF	DtDG	EtEG	FtFH	GtGI	HtHK	CtCI	CtCK	EtEK
BtCF	CtEF	DtFG	EtFG	FtGH	GtHI	HtIK	CtEI	CtEK	EtGK
CFtB	EFtC	FGtD	FGtE	GHtF	HItG	IKtH	EtIC	EKtC	GKtE
CFtC	EFtE	FGtF	FGtF	GHtG	HItH	IKtI	EtIE	EKtE	GKtG
CFtF	EFtF	FGtG	FGtG	GHtH	HItI	IKtK	EtII	EKtK	GKtK
CtBC	EtCE	FtDF	FtEF	GtFG	HtGH	ItHI	EtCE	EtCE	GtEG
CtBF	EtCF	FtDG	FtEG	GtFH	HtGI	ItHK	EtCI	EtCK	GtEK
CtCF	EtEF	FtFG	FtFG	GtGH	HtHI	ItIK	EtEI	EtEK	GtGK
FtBC	FtCE	GtDF	GtEF	HtFG	ItGH	KtHI	ItCE	KtCE	KtEG
FtBF	FtCF	GtDG	GtEG	HtFH	ItGI	KtHK	ItCI	KtCK	KtEK
FtCF	FtEF	GtFG	GtFG	HtGH	ItHI	KtIK	ItEI	KtEk	KtGK
tBCF	tCEF	tDFG	tEFG	tFGH	tGHI	tHIK	tCEI	tCEK	tEGK

Així doncs, cada qüestió es pot respondre amb les vint combinacions que li corresponen, cosa que deriva en les dues-centes solucions: tot un tractat extens sobre el tema proposat on s'aborda la qüestió a tractar sota totes les seves possibilitats.¹⁹

Finalment Llull tracta, de forma breu, les mil qüestions proposades sobre temes diversos, de les quals en formularà nou-centes una, que s'agrupen en els següents temes:

1. Déu (1-21)
2. Encarnació (22-106)
3. Àngel (107-125)
4. Firmament (126-136)
5. Ànima racional (137-176)
6. Imaginativa (177- 86)
7. Sensitiva (187-255)
8. Vegetativa (256-394)
9. Home (395-404)

19. Vegeu Simó Artero 2021, lv-lvii.

10. Fe (405-414)
11. Esperança (415-423)
12. Caritat (424-433)
13. Justícia (434-443)
14. Misericòrdia (444-453)
15. Prudència (454-463)
16. Fortalesa (464-473)
17. Temprança (474-482)
18. Abstinència (483-492)
19. Paciència (493-502)
20. Perseverança (503-512)
21. Consciència (513-522)
22. Diligència (523-531)
23. Amistat (532-541)
24. Lleialtat (542-551)
25. Discreció (552-561)
26. Obediència (562-571)
27. Educació (572-581)
28. Consolació (582-591)
29. Pietat (592-601)
30. Vergonya (602-611)
31. Ardiment (612-621)
32. Valor (622-631)
33. Liberalitat (632-641)
34. Honrament (642-651)
35. Humilitat (652-660)
36. Castedat (661-670)
37. Vicis (671-690)
38. Principis (691-729)
39. Església (730-739)
40. Prelat (740-748)
41. Religió (749-757)
42. Cavalleria (758-766)
43. Príncep (767-775)
44. Procurador (776-785)
45. Jutge (786-795)
46. Medicina (796-805)
47. Mercader (806-815)
48. Oració (816-825)
49. Confessió (826-835)
50. Predicació (836-845)
51. Doctrina (846-855)
52. Consell (856-865)
53. Regiment (866-875)

- 54. Devoció (876-885)
- 55. Contrició (886-895)
- 56. Altres (896-901)

La manera de respondre aquestes qüestions és plantejada de set formes distintes: seguint les regles, d'acord amb les definicions, aplicant la Tercera Figura, o bé la Quarta, seguint les qüestions “grans”, aplicant la Taula, les proposicions o les condicions.

III. TRADICIÓ MANUSCRITA CATALANA²⁰

Disposam de dos manuscrits de la versió catalana de l'*AFSQ*:

A LONDRES, British Library, Add. 16429 (s. XIV/XV)

Art de fer e sobre qüestions. 323 folis de pergami i paper (4 guardes modernes + 1-3 guardes antigues + 4-315 + 1 guarda antiga + 4 guardes modernes). 295 × 212 mm.

Dinou plec formats amb un full de pergami, sis de paper i un altre full de pergami; més un altre plec de vuit folis (manca la segona part d'aquest quadern final). Signatures: alfanumèriques, situades a l'angle inferior extern, visibles, per exemple, al segon quadern. Reclams. Foliació moderna. Folis 273v i 315v en blanc.

Caixa d'escriptura, 194 × 137 mm. Escripura a ratlla tirada; oscil·la entre 33 línies (f. 8) i 35 línies (f. 5). Mà única, cursiva. Caplletra (f. 4) amb dibuixos geomètrics blaus i vermells i amb orla a tot el marge esquerra i part dels marges inferior i superior. Inicials amb decoració filigranada i antenes marginals, en blau i vermell. Primera rúbrica en vermell; la resta, en la tinta d'escriptura. Calderons alternant en blau i vermell. Taula general en vermell i negre (als ff. 268-273).

Al foli 1v, “Ja mes aquí [merc]e damor senyor | Com per dolor sostinch a[xi] en mon cor” (s. XVI). En aquest mateix foli, s'esmenta Bartomeu Gueirau (“Bartomeu guarau”, segona meitat del s. XV), que havia obtingut el còdex de Damià Terrassa (es documenta un banquer barceloní homònim que manté contactes comercials amb Mallorca a la segona meitat del s. XV), sembla que a canvi d'uns cadins que li havia proporcionat.²¹ En aquest

20. Per a la tradició manuscrita llatina de l'*AFSQ*, vegeu ROL XXXIX, lxi-lxv.

21. La nota diu: “A I de juy compri lo present en lotge per mans de [espai en blanc] corredor de [co]l costa I [sol.] XIII d. los quals li fi[u] donar a n'en Monco cambiador. [Segueix d'una altra mà] E io Bartomeu Guarau agui del senyor en Damia Terrassa dit libre per lo que li avia co[stat] ab una [...] de cadins”.

mateix foli, ex-libris de Gregori Genovard (m. 1533). Al f. 3, nota de possessió del duc Gian Angelo d'Altaemps (m. 1620): "Ex codicibus Joannis Angeli Ducis de Altemps. De rebus uarijs lingua hispanica". Al f. 3v: "Es de la Universitat de Mallorques" (s. xvii). Notes de lectura als marges.

Forma part d'un lot de manuscrits de procedència catalana adquirits de la Rezzi Collection (Luigi M. Rezzi, bibliòfil, mitjan s. xix) pels llibreters Payne & Foss el 1847.

Descripció: BITECA manid 1651; Llull DB.

B MUNIC, Bayerische Staatsbibliothek, Cod. Hisp. 54 (s. xv)

Art de fer e solre questions. 168 folis de pergami i paper, numerats i al final signats "S.", més cinc de posteriors en blanc no numerats.²² 308 × 222 mm. Al f. 1r, al límit superior de la caixa d'escriptura, marge intern, consta ".III." en vermell: sembla una signatura antiga de l'Escola lul·liana de Barcelona, a què sembla referir-se la nota de possessió que podem llegir al foli final, verso (seria el 173 si estigués numerat): "Aquest llibre és de la Scola", escrita en lletra gòtica cursiva molt tardana, però sense trets humanístics.

Tretze plecs, formats normalment amb un full de pergami, cinc de paper i un altre full de pergami. Els fulls del plec són numerats a l'angle superior dret, cara recto, dels folis de la primera meitat del plec amb lletres minúscules, les qual en els plecs normals van de la *a* a la *g*. Reclams. S'aparten de la normalitat els plecs tercer (ff. 29-40), que només té quatre fulls de paper; l'onze (ff. 139-148), que també té un full de paper menys i li manca el de pergami del centre del plec; i el darrer o tretzè, que, a més de només tenir quatre fulls de paper, ha perdut la segona part o foli del primer full de pergami inicial, el qual seria el foli darrer de l'actual volum. Els fulls del primer plec han estat tallats pel doblat, però no sembla que n'hi manqui cap. Foliacions: ff. 1r-168v: *Art de fer e solre questions*. f. 169v: Nota. En blanc: ff. Iv, 144r-147r, 169r, 170r.

Caixa d'escriptura, 207 × 160 mm. Escripura a dues columnes; separació 18 mm; oscil·la entre 56 línies (f. 35v) i 45 (f. 110) per foli. Mà única, semitextual amb atracció cap a la híbrida. Caplletra inicial filigranada, vermella i blava. Capitals alternant en blau i vermell fins al f. 7v; després són

22. Els fulls de paper presenten tres filigranes: en els tres primers plecs, el drac alat del Valls i Subirà, 1514, i del Bofarull 733 (1406); en el primer full del plec quart apareix per única vegada la campana del Briquet-Stevenson 4034 (1400): ff. 42 i 53; a partir d'aquí la filigrana única és el mig cos d'unicorn rampant del Valls i Subirà 1819 (1401). A més de la numeració moderna, n'hi ha una de primitiva, amb xifres romanes, que va de l'I al CXLIII, que no continua a partir dels primers folis en blanc (ff. 144-146) i no torna a reprendre's amb el text del f. 147.

totes vermelles. Rúbriques. Notes de revisió del text de la mateixa mà o de mà contemporània. Mans d'atenció freqüents. Notes posteriors (f. 90).

Descripció: Perarnau 1982, 42-45.

IV. CRÍTICA DEL TEXT

Com ja s'ha dit, l'*AFSQ* va ser redactada originalment en català, cosa que es manifesta al pròleg, on Llull expressa la seva intenció que l'obra sigui traduïda al llatí:

Desijam encara que aquesta Art sie en latí, per tal que aquells qui saben latí ne pusquen utilitat haver e de la *Art enventiva* conexença haver. (Pròleg, lín. 22-24)

Els manuscrits *AB* comparteixen una multitud d'errors comuns conjuntius que indiquen una gran proximitat entre aquests dos testimonis. Els següents són especialment significatius:²³

Segons la primera regla que és de B, es demanat *si-l* be que bo fa
quel *BA*
(II, 3, lín. 77)

Es feta questió, segons la regla de D, de que son en la volentat *amant*
 e amable e amar
damant *BA*
(II, 3, lín. 571)

E per rahó d'açó se multiplica virtut en substancia *naixent* de moltes parts.
naiximent *BA*
(II, 3, lín. 906)

E sia açó no era enaxí, *no* compendria la saviesa en les coses creades aquells termens los quals los pot compenre sots rahó de bonea
rahó *BA*
(II, 3, lín. 1080)

E si lo mon no era començat *seria eternal*, e no seria la bonea de Déu rahó al començament

23. A més dels aquí assenyalats, vegeu els següents llocs a l'aparat: I, lín. 31 i 33; I, lín. 279; I, lín. 323; II, 1, lín. 422; II, 2, lín. 1073-1074; II, 3, lín. 841; II, 3, lín. 1897; II, 3, lín. 2137.

essencia eternal *BA*
(II, 3, lín. 1288)

Fi es en vertut per ço que sia vertuós e, encara, per ço que vertut no
sia ociosa, sens la qual fi ociosa seria; axí com vertut *visiva*, que ab
fi vesible ateny color e figura

viciosa *BA*
(II, 3, lín. 3017)

estant Deu començador e creador distinct *a creable e a començable*
e creable e acomençable *BA*
a creabili et principiabili *lat.*
(II, 3, lín. 3558-3559)

Els dos testimonis coincideixen a donar algunes lliçons sense cap sentit,
clarament errònies:

On, per rahó d'açó, l'enteniment pugia *sobre* lo sentir de la sensitiva
sobit *BA*
(I, lín. 147)

e que nostre senyor Deus la puscha *gloriejar* ab justícia
gloriciar *BA*
(II, 1, lín. 495)

axí com l'ome qui ha ira vertuosament, ço es a saber, a *despagament*
d'alguns faliments
despagament *BA*
(II, 3, lín. 3069)

Malgrat la proximitat entre *BA*, hi ha errors separatius entre ells que
impedeixen que l'un sigui còpia directa o indirecta de l'altre. En el següent,
si *A* hagués copiat de *B* no hauria advertit ni esmenat l'error en què aquest
incorre:²⁴

Minoritat es començament universal a totes les coses qui son dites
sots son *gendre*
entendre *B*
gendre *A*, eius genere *lat.*
(II, 2, lín. 1302)

24. El mateix succeeix amb nombrosos salts d'igual a igual, com ara el que *A* comet a
II, 2, lín. 152.

I, a la inversa, en aquest altre cas, si *B* hagués copiat de *A* tampoc no hauria advertit l'error ni l'hagués esmenat:²⁵

Veritat es en poder per ço que poder puscha possificar coses veres de veritat e que veritat puscha verificar de poder coses *pogudas*.

paregudas *A*
(II, 3, lín. 2145)

En la següent lliçó hem d'interpretar que *A* corregeix la lliçó original catalana a partir d'un testimoni llatí:

Mijá dura com está en lo mig de durant e durable, axí com punt en lo mich de cercle, e jutge en mig *de dos homens*, e virtut en mig de ses estremitats

del actor e del rei *corregit sobre text il-legible A*
actoris et rei *lat.*
(II, 3, lín. 2021)

El següent error de la versió llatina s'explica a partir d'una mala interpretació de l'original català:

Aquesta obra aytal es en *l'uman enteniment*, en lo qual es poder de possificatiu

lumen intellectus *lat.*
(II, 3, lín. 2154)

V. LA PRESENT EDICIÓ

Per a l'edició de la versió catalana de l'*AFSQ* hem pres com a testimoni base el manuscrit *B*, que és una còpia més acurada i correcta que la de l'altre testimoni conservat, *A*. Donada la migradesa de la tradició catalana de l'obra, ens ha estat imprescindible tenir present l'edició llatina, amb una tradició més extensa, malgrat ser una versió posterior.

A més, hem tingut en compte l'edició catalana de la *Taula general* en el passatge de les regles pertanyent a la primera distinció (capítols 1-9.2). L'edició de Salvador Galmés de la *Taula general* a ORL XVI ens ha permès fer algunes correccions en aquest apartat; per tant, apareixen les corresponents variants a l'aparat sota la sigla *g*.

En alguns passatges, la versió llatina ens ha permès trobar la millor

25. El mateix succeeix amb nombrosos salts d'igual a igual, com ara el que *B* comet a I, lín. 40-41.

explicació enfront de lectures de la versió catalana incomprensibles o de dubtosa correcció. Totes aquestes conjectures apareixen degudament recollides a l'aparat crític.

En la transcripció del text s'ha respectat l'ortografia del manuscrit base i les intervencions s'han limitat, segons els criteris de la NEORL, al desenvolupament de les abreviatures, a la puntuació, l'ús del guionet i de les majúscules segons els usos moderns, i a l'ús de l'apòstrof i del punt volat per indicar la separació dels proclítics i dels enclítics, respectivament, i dels mots forts aglutinats amb pèrdua d'un element del primer o del segon. L'accentuació gràfica es limita a l'accent dels mots aguts polisíl·labs acabats en vocal o en vocal més *-s* i, excepcionalment, a les paraules agudes acabades en *-en* quan són formes de gerundi sense la *-t* final ("metén"). S'ha regularitzat també l'ús de *i/j* i de *u/v*, i s'han resolt les abreviatures de les consonants nasals seguint els hàbits del copista quan escriu casos similars sense abreujar. El dígraf "ny" és usat habitualment, però hi ha alguns exemples de "yn" i fins i tot de "y" que mantenim (per ex., "seyns", "luy", al costat dels més habituals "seny", "luny"). De vegades, a la forma desenvolupada "ny", s'afegeix una titlla de nasal, que no hem transcrit ("senyor", no "senynor"), perquè no es troben paraules amb la grafia desenvolupada "nyn" (o "nny"), amb una excepció: "senyn(s)", que es llegeix en diversos folis, encara que domina la variant "seny". Com que en aquest cas la grafia "nyn" és més que testimonial, hem preferit conservar-la. Hem transcrit les lletres de l'alfabet de l'Art en versaletes i sense punts.

En la fluctuació que es dona entre "santa" i "sancta", quan el mot apareix abreujat hem optat per la forma "santa", ja que al masculí sempre és "sant" i en femení trobam pocs casos desenvolupats amb la forma "sancta". Respecte a la variant "virtut/ vertut" i els seus derivats, és més habitual la variant amb *e* (513 ocurrences, enfront de 180) i per tant hem optat per interpretar les abreviatures poc clares d'aquests termes en *e* i generalitzar les formes com "vertut", "vertuós", etc. Pel que fa a les abreviatures nasals, dominen les formes coincidents amb les actuals i, en conseqüència, les abreviatures es resolen segons la norma, encara que es mantenen els pocs casos en què es desenvolupen d'una altra manera (algun cas de "con", "enperó" vs. els dominants "com", "emperó"). Les abreviatures de "volentat" i "voluntat" les hem resolt en "volentat", atès que al manuscrit *B* és la forma desenvolupada que domina.

Recollim a l'aparat totes les variants que es detecten entre els dos testimonis catalans, amb excepció de: variants purament gràfiques i variants fonètiques o morfològiques d'escàs interès (perquè són habituals o molt conegudes). Així, hem obviat diferències supèrflues, com ara les del relatiu "qui/que". Es recullen també les variants de la versió llatina que hem editat a ROL XXXIX sempre que s'han considerat aclaridores o d'interès.

Cal advertir que l'*AFSQ* presenta una gran quantitat d'innovacions lèxiques que no han estat recollides encara al *NGGL*. Es tracta, en gran part, de

formes del sistema de principis correlatius i de mots derivats: malificatiu, bonitivament, dessicatiu, distinctionatiu, elegitiva, finitivitat, ignorativitat, justiciabilitat, luminificabilitat, materiatiu, verificament, virtuíficiu, etc. I encara d'altres mots tampoc no registrats: bonir, amaficant, parraf, finient, supposital, multiplicantment, completiva, etc. Mereix una menció especial el mot “comflections” (“confleccions” *A*), que seria un hàpax i que apareix en aquest passatge:

Açó mateix fa l'aygua en contraria natura, e l'aer e la terra atretal,
e per açó son vapors, *comflections*, plujes e vents, nuvols, lamps e
trons, neu e congelament [...] (II, 3, lín. 3570-3572)

La traducció llatina llegeix “complexiones”, que és clarament una innovació que prova de donar sentit a un mot desconegut, tot i que hi ha un testimoni llatí que, de manera significativa, diu “conflictiones”, del llatí *conflictum*, “topada”, que podria donar la pista del sentit de la lliçó catalana original. En efecte, els fenòmens atmosfèrics presenten moments pacífics i moments de rebombori i les “comflections” haurien de ser els moments de conflagració, de topada.

ART DE FER E SOLRE QÜESTIONS

|| Deus molt excellent gloriós, ab vostra virtut, gracia e benedictió B1 A4
e ajuda comença aquesta Art, que es de fer e solre questions e de
ençercar e trobar los secrets naturals e propietats de les coses.

Del prolech

5 [1] Aquesta Art segueix la manera e la doctrina de la *Art enventiva*
abreujadament. On, per rahó d'açó, nos hedificam aquesta sciencia
sobre la primera part de la *Art enventiva*, que es de figures. E, com
pus abreujadament porem, tenrem manera com hom liga e explana les
10 figures a aquells qui oiran la *Art enventiva*. Si que aquest tractat pot
esser lectura de la primera part damunt dita, e encara de les altres
parts, seguint la manera que nos tenrem.

[2] Com sien molts homens que desigen sciencia saber, on nos, per
raó d'açó, compilam esta Art, per tal que ells mils pusquen haver
conexença de ço que desigen saber, e nostre Deus pusquen amar e
15 conexer e a la celestial gloria venir.

[3] Enperó d'algunes paraules latines nos cové usar en esta sciencia,
sens les quals nos no la poriem tractar en vulgar. Encara nos cové
en ella posar rahons naturals e theologicals per los exemplis que ns
covenen donar a mostrar esta sciencia, e per tal que aquells qui la
20 volran saber aprenguen en ella philosophia e theologia, e d'altres sciencias
conexença poran haver, segons que la Art a totes questions se
dona universal. Desijam encara que aquesta Art sie en latí, per tal que
aquells qui saben latí ne pusquen utilitat haver e de la *Art enventiva*
conexença haver.

25 [4] Lo subjecht d'aquesta Art majorment está a mostrar veritat de
la santa fe catholica per rahons necessaries a aquells qui no la saben,
e a confirmar aquells qui la saben e la crehen, e a remoure lo dupte
de alguns que hi dupten, e a confondre la error dels infels qui la
menysprehen e en destruir ella s'esforçen aytant com poden.

- 30 [5] E encara la entenció per que nos compilam esta Art es que donem exemple e manera com a nostra santa fe christiana es aplicable la *Art enventiva* e la *Taula general*, per ço que aquells qui la saben sapien vençre e destruir les errós que son en lo mon, per les quals tans homens van en foch perdurable ignorantment; de la pena dels
 35 quals se cové haver consciencia e tristicia a aquels qui son en via de veritat, car no·ls illumenen d'aquell | lum de que ells son illuminats, car homens son axí com nos e de nostra natura, e en ells es Deus desconegut e desservit. A4v
- [6] Moltes son les maneres segons les quals esta sciencia es molt profitosa, les quals serien molt longues a recontar, les quals en ella son significades e aparens, enaxí com la art e la manera de disputació, que en esta sciencia es representada segons les deu maneres de questions que nos preposam tractar, car per aquelles deu maneres de questions pot hom vençre e confondre aquells qui no les saben, applicant-les
 40 totes a preposit per convenient o inconvenient, per manera de concordança o de contrarietat, de possibilitat o impossibilitat.
- [7] Nos, enperó, sotsmetem aquesta sciencia a correctió de la santa Esgleya romana, si en algunes coses havem errat en ella, en les quals no entenem haver errat de certa sciencia.

50

De la divisió de aquesta Art

Aquesta Art es departida en tres distincions:

Primera es de reglas.

Segona es de figures.

Terça es de questions.

32 que] qui *B* 37 homens] infideles ipsi homines *lat.* 37-38 e en ells – desservit] et ei non impenditur debitum seruitium, prout decet *lat.* 45 totes] *precedit de a A* 50 De – Art] Del departiment de esta art *A*

[I]
DE LA PRIMERA DISTINCCIÓ

[1] Departida es aquesta distinció en .x. regles, les quals aplicam a .x. questions generals, sots la generalitat de les quals son fetes
5 totes les questions que's fan e far se poden. Apellam cascuna de les questions regla en esta Art; enaxí que la primera qüestió apellam la primera regla, e la segona qüestió apellam la segona regla, e enaxí per orde de totes.

[2] Es la primera regla de possibilitat, segona de quiditat, terça de materialitat, quarta de formalitat, quinta de quantivitat, sexta de qualivitat, setena de temporalitat, vuytena de localitat, novena de modalitat, deena de instrumentalitat.

[3] Aquestes .x. regles preposam mesclar ab los començaments de esta Art, per tal que ab elles sien aquels començaments declarats en
15 los ençercaments de les coses. E per tal que lo mesclament puscam fer, significam cascuna regla per propria letra, segons que los començaments de esta Art per propries letres significar preposam.

Apellam la primera regla B, segona C, terça D, quarta E, quinta F, sisena G, setena H, vuytena I, novena e deena K.

[4] Com nos, per gracia de Deu, hajam tractat de la *Art enventiva*, que pertany al enteniment, e de la *Art amativa*, que pertany a la volentat, e art de membrar sia molt necessaria en lo mon, per tal que la memoria reta al enteniment e a la volentat artificialment ço que en ella deposen per artifici, per amor d'açó desiram molt fortment que nostre
25 senyor Deus, per la sua gran bondat, don gracia a algun valent home com art memorativa vulla compilar, com sia ço | que a nos defalla A5
siam molt ocupats | a divulgar e mostrar la *Art enventiva* als sarraïns B1v
en arabich, ab la qual pot hom destruir lurs falces opinions e mostrar veritat de la santa fe catholica.

[5] Nos, emperó, com pus abreujadament porem, significar volem la manera la qual consiram compilar la art memorativa, so es a saber, que sien en ella les figures e l'ordenament qui's segueix en la *Art enventiva* e *amativa*, e que y sien aplicades aquestes .x. regles que en
35 aquesta Art preposar tractam, e en aquella Art enaxí sien tractades com en aquesta seran tractades, aplicant-les, enperó, a membrar enaxí com en aquesta Art les aplicam a entendre.

[6] Consellam, encara, que, enaxí com en la *Art enventiva* aplicam

5 far] fer A 7 e²] a la interlínia B 11 novena] ue a la interlínia B 18 F] FF B 24 amor] raho A, Ideo lat. 31 porem] manca BA, quo possumus lat. 33 sien] manca BA

- 40 a entendre, e en la *amativa* a amar, diffinicions, condicions e questions, que enaxí sien aplicades a membrar en la art memorativa diffinicions, condicions e questions, seguent la natura que la memoria a de membrar, la qual es significada en la *Art demostrativa* e en lo seu coment, seguent lo proçes de la figura de s.

| [1.] De la regla de B

g338

- 45 [1] Aquesta regla es de possibilitat, la qual consiram en tres maneres, so es a ssaber, afirmació, dubitació e negació. Afirmació: que hom ençercant veritat sotsposés en lo començament del ençercament esser la .i^a. o l'altra de les contrarietats possible. Car per aytal posició naix dubitació de les coses, en tant que l'enteniment no sab si son veres segons la
- 50 afirmació o negació d'aquelles. E car comença a duptar, et veritat saber de les coses es amable, e la seyibilitat d'aquella veritat es apta a esser entesa per l'enteniment segons sa natura e segons lo moviment que ha al terme demanat sots rahó de volentat, en lo començament que comença a duptar, comença a filosofar e a ençercar veritat de les coses.

- 55 [2] Mas can l'enteniment, enans que atenga veritat de les coses demanades, sotsposa les coses veres sots rahó de afirmació o negació contra la possibilitat que dita havem, adonchs captiva si mateix, e está obstinat, e no ha los termens per los quals puscha atenyer la veritat sots rahons necessaries naturals e artificials. Per que vol lo senyor de
- 60 esta Art que ab aytal enteniment enaxí obstinat hom no tracte esta Art ni desput, enperó vol que hom asaig segons lo proçes de esta Art si hom lo porá moure de aquella obstinació e escuritat donant-li altres coses necessaries per objecths en los quals se pens que haja plaher, e que enaprés lo retorn als objects primers. |

g339

- 65 [3] Aquesta regla es en esta Art per entenció de ençercar | les coses que son demanades sots rahó de si, axí com demanar si son angels, e-naxí de les altres coses semblans a aquestas, e sotsposar que no son, per ço c'om puscha venir a demostracions necessaries.

A5v

- 70 [4] Aquesta posició enaxí feta cové tocar ab los tres poders de la anima, so es a saber, memoria, enteniment e volentat, membrant, entenent e amant los començaments d'esta Art en aquell tocament, e si les tres potencies comprenen pus fortment les natures dels començaments per l'afermativa que per la negativa, adonchs cové que hom tenga la

40-41 que - questions] manca B 42 qual] quals amb s expuntuada B 44 De - B] De la primera regla de .b. si es A 51 seyibilitat] lect. dub. sobre raspat B, sensibilitat A 52 per] manca A, a la interlínia B 58 obstinat] optinat A la veritat] les veritats amb s finals expuntuades B 59 e] o g 60 obstinat] optinat A 62 obstinació] optinacio A 67 a] manca A 67 sotsposar] afegeix que son o g 68 demostracions necessaries] {2 1} g 69 enaxí] en al marge esquerre amb una crida B

75 afirmativa en la conclusió, e si no, que hom tenga la negativa. E
aquesta regla es general a totes sciencies.

[2.] De la regla de c

[1] Aquesta regla es de la quiditat de les coses, per la qual es l'enteniment reglat a demanar que son les coses, enaxí com demanar que es Deus, o que es home, o que es bondat, e·naxí de les altres coses.
80 [2] Aquesta demanda consideram en .iiii. maneres, ço es a ssaber, que es la cosa en si matexa, enaxí com demanar que es Deus e que es bondat.

Segona es a demanar que es la cosa que es essencialment en Deu, e en bondat, e enaxí de les altres coses.

85 Terça es a demanar que es una cosa en altra, axí com a demanar que es bonea en granea.

Quarta es demanar que ha una cosa en altra, axí com demanar que ha home en la caxa, e·l rey en la ciutat, e bonea en granea, e·naxí de les altres coses semblants a aquestas.

90 [3] La entenció per que aquesta regla es en esta sciencia es per ço que hom haja reglat enteniment a ençercar so | que son les coses segons les .iiii. maneres damunt dites, discurrunt l'enteniment segons les .iiii. species damunt dites per los començaments de esta sciencia et per los altres que en els son enplegats, en tal manera que d'els e
95 d'aquesta regla sie feta concordança. g340

[4] Es encara esta regla en esta Art per entenció que·l enteniment sia reglat a moure la memoria a membrar e la voluntat a amar les diffinicions dels començaments, e aplicar aquelles a les coses demanades, e fer diffinicions de aquelles.

100 [3.] De la regla de d

[1] Es aquesta regla de materialitat, ço es a saber, que dona doctrina a ençercar les materies de les coses. E aquest ençercament ensenya a fer en tres maneres:

105 La primera es com dona doctrina a conexer les coses que son de si matexes franchament, enaxí com Deus, qui es de si matex e no d'altre,

76 De - c] De la segona regla que es de .c. A 77 quiditat] equiditat g 81 cosa] causa A
83 a] a la interlinia B, manca g cosa] causa A 85 a'] manca A, manca g cosa] causa A
89 a] manca A 91 haja] h a la interlinia d'una altra mà B 93 los²] les B 100 De - d]
De la terça regla de que es de .d. A 102 ensenya] ensenyam g

ÍNDEX GENERAL

PREFACI	9
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	13
INTRODUCCIÓ	15
I. Autenticitat, títol i data	17
II. Estructura i continguts	20
1. Primera distinció	21
2. Segona distinció	22
2.1. La Primera Figura	24
2.2. La Segona Figura	26
2.3. La Tercera Figura	27
2.4. La Quarta Figura	29
3. Tercera distinció	31
III. Tradició manuscrita catalana	34
IV. Crítica del text	36
V. La present edició	38
<i>ART DE FER E SOLRE QÜESTIONS</i>	41
SIGLES DE MANUSCRITS I EDICIONS	43
TÍTOLS	44
Del prolech	45
De la divisió de aquesta Art	46

[I] DE LA PRIMERA DISTINCCIÓ	47
[1.] De la regla de b	48
[2.] De la regla de c	49
[3.] De la regla de d	49
[4.] De la regla de e	50
[5.] De la regla de f	51
[6.] De la regla de g	52
[7.] De la regla de h	54
[8.] De la regla de i	55
[9.1.] De prima regla de k	57
[9.2.] De la segona regla de k	59
 [II] DE LA SEGONA DISTINCCIÓ	 61
[1.] De la primera figura	65
[1.1. D'ordenació]	65
[1.2.] De les difinicions dels començaments de la primera figura	66
[1.2.1.] E primerament de bondat	66
[1.2.2.] De granea	67
[1.2.3.] De duració	69
[1.2.4.] De poder	70
[1.2.5.] De saviesa	72
[1.2.6.] De volentat	74
[1.2.7.] De virtut	77
[1.2.8.] De veritat	79
[1.2.9.] De gloria	81
[2.] De segona figura	85
[2.1. D'ordenació]	85
[2.1.1.] Del triangle vert	85
[2.1.2.] Del triangle vermell	87
[2.1.3.] Del triangle groch	90
[2.2.] De les difinicions de la segona figura	91
[2.2.1.] E primerament de diferencia	91
[2.2.2.] De concordança	94
[2.2.3.] De contrarietat	98
[2.2.4.] De començament	102
[2.2.5.] De mijá	107
[2.2.6.] De fi	109
[2.2.7.] De majoritat	113
[2.2.8.] De egualtat	116

[2.2.9.] De minoritat	118
[3.] De la terça figura	121
[3.1. D'ordenació]	121
[3.2.] Començe la segona part, que es de significacions	123
[3.2.1.] E primerament de la cambra de BC	123
[3.2.2.] De la cambra de BD	123
[3.2.3.] De la cambra de BE	124
[3.2.4.] De la cambra de BF	125
[3.2.5.] De la cambra de BG	126
[3.2.6.] De la cambra de BH	127
[3.2.7.] De la cambra de BI	128
[3.2.8.] De la cambra de BK	129
[3.2.9.] De la cambra de CD	130
[3.2.10.] De la cambra de CE	130
[3.2.11.] De la cambra de CF	131
[3.2.12.] De la cambra de CG	132
[3.2.13.] De la cambra de CH	133
[3.2.14.] De la cambra de CI	133
[3.2.15.] De la cambra de CK	134
[3.2.16.] De la cambra de DE	135
[3.2.17.] De la cambra de DF	135
[3.2.18.] De la cambra de DG	136
[3.2.19.] De la cambra de DH	137
[3.2.20.] De la cambra de DI	137
[3.2.21.] De la cambra de DK	138
[3.2.22.] De la cambra de EF	139
[3.2.23.] De la cambra de EG	139
[3.2.24.] De la cambra de EH	140
[3.2.25.] De la cambra de EI	140
[3.2.26.] De la cambra de EK	141
[3.2.27.] De la cambra de FG	142
[3.2.28.] De la cambra de FH	142
[3.2.29.] De la cambra de FI	143
[3.2.30.] De la cambra de FK	143
[3.2.31.] De la cambra de GH	144
[3.2.32.] De la cambra de GI	144
[3.2.33.] De la cambra de GK	145
[3.2.34.] De la cambra de HI	146
[3.2.35.] De la cambra de HK	146
[3.2.36.] De la cambra de IK	147
[3.3.] Comença la terça part, que es de envencions	148
[3.3.1.] De bondat, granesa	148
[3.3.2.] De bonesa, duració	149

[3.3.3.] De bonesa, poder	149
[3.3.4.] De bonesa, saviesa	150
[3.3.5.] De bonesa, volentat	151
[3.3.6.] De bonesa, virtut	151
[3.3.7.] De bonesa, veritat	152
[3.3.8.] De bonesa, gloria	153
[3.3.9.] De bonesa, diferencia	153
[3.3.10.] De bonesa, concordança	154
[3.3.11.] De bonea, contrarietat	155
[3.3.12.] De bonea, començament	156
[3.3.13.] De bonea, mijá	157
[3.3.14.] De bonesa, fi	157
[3.3.15.] De bonesa, majoritat	158
[3.3.16.] De bonea, egualtat	159
[3.3.17.] De bonesa, minoritat	160
[3.3.18.] De granea, eternitat	160
[3.3.19.] De granea, poder	161
[3.3.20.] De granea, saviesa	162
[3.3.21.] De granea, volentat	162
[3.3.22.] De granea, virtut	163
[3.3.23.] De granea, veritat	164
[3.3.24.] De granea, gloria	165
[3.3.25.] De granea, diferencia	165
[3.3.26.] De granea, concordança	167
[3.3.27.] De granea, contrarietat	167
[3.3.28.] De granea, començament	168
[3.3.29.] De granea, mijá	169
[3.3.30.] De granea, fi	169
[3.3.31.] De granea, majoritat	170
[3.3.32.] De granea, egualtat	171
[3.3.33.] De granea, minoritat	171
[3.3.34.] De eternitat, poder	172
[3.3.35.] De eternitat, saviesa	172
[3.3.36.] De eternitat, volentat	173
[3.3.37.] De eternitat, virtut	173
[3.3.38.] De eternitat, veritat	174
[3.3.39.] De eternitat, gloria	174
[3.3.40.] De eternitat, diferencia	174
[3.3.41.] De eternitat, concordancia	175
[3.3.42.] De eternitat, contrarietat	176
[3.3.43.] De eternitat, començament	176
[3.3.44.] De eternitat, mijá	176
[3.3.45.] De eternitat, fi	177
[3.3.46.] De eternitat, majoritat	177

[3.3.47.]	De eternitat, egualtat	178
[3.3.48.]	De eternitat, minoritat	178
[3.3.49.]	De poder, saviesa	179
[3.3.50.]	De poder, voluntat	179
[3.3.51.]	De poder, virtut	180
[3.3.52.]	De poder, veritat	180
[3.3.53.]	De poder, gloria	181
[3.3.54.]	De poder, diferencia	181
[3.3.55.]	De poder, concordancia	182
[3.3.56.]	De poder, contrarietat	183
[3.3.57.]	De poder, començament	183
[3.3.58.]	De poder, mijá	184
[3.3.59.]	De poder, fi	184
[3.3.60.]	De poder, majoritat	185
[3.3.61.]	De poder, egualtat	185
[3.3.62.]	De poder, minoritat	185
[3.3.63.]	De saviesa, voluntat	186
[3.3.64.]	De saviesa, virtut	186
[3.3.65.]	De saviesa, veritat	187
[3.3.66.]	De saviesa, gloria	188
[3.3.67.]	De saviesa, diferencia	188
[3.3.68.]	De saviesa, concordança	189
[3.3.69.]	De saviesa, contrarietat	190
[3.3.70.]	De saviesa, començament	190
[3.3.71.]	De saviesa, mijá	191
[3.3.72.]	De saviesa, fi	191
[3.3.73.]	De saviesa, majoritat	192
[3.3.74.]	De saviesa, egualtat	192
[3.3.75.]	De saviesa, minoritat	193
[3.3.76.]	De voluntat, virtut	194
[3.3.77.]	De voluntat, veritat	194
[3.3.78.]	De voluntat, gloria	195
[3.3.79.]	De voluntat, diferencia	195
[3.3.80.]	De voluntat, concordança	196
[3.3.81.]	De voluntat, contrarietat	197
[3.3.82.]	De voluntat, començament	197
[3.3.83.]	De voluntat, mijá	198
[3.3.84.]	De voluntat, fi	199
[3.3.85.]	De voluntat, majoritat	199
[3.3.86.]	De voluntat, egualtat	200
[3.3.87.]	De voluntat, minoritat	200
[3.3.88.]	De virtut, veritat	201
[3.3.89.]	De vertut, gloria	202
[3.3.90.]	De vertut, diferencia	202

[3.3.91.] De vertut, concordancia	203
[3.3.92.] De virtut, contrarietat	204
[3.3.93.] De virtut, començament	204
[3.3.94.] De virtut, mijá	205
[3.3.95.] De virtut, fi	205
[3.3.96.] De vertut, majoritat	206
[3.3.97.] De virtut, egualtat	206
[3.3.98.] De virtut, minoritat	207
[3.3.99.] De veritat, gloria	208
[3.3.100.] De veritat, diferencia	208
[3.3.101.] De veritat, concordancia	209
[3.3.102.] De veritat, contrarietat	210
[3.3.103.] De veritat, començament	210
[3.3.104.] De veritat, mijá	211
[3.3.105.] De veritat, fi	211
[3.3.106.] De veritat, majoritat	212
[3.3.107.] De veritat, egualtat	213
[3.3.108.] De veritat, minoritat	213
[3.3.109.] De gloria, diferencia	213
[3.3.110.] De gloria, concordança	214
[3.3.111.] De gloria, contrarietat	215
[3.3.112.] De gloria, començament	215
[3.3.113.] De gloria, mijá	216
[3.3.114.] De gloria, fi	217
[3.3.115.] De gloria, majoritat	217
[3.3.116.] De gloria, egualtat	217
[3.3.117.] De gloria, minoritat	218
[3.3.118.] De diferencia, concordancia	218
[3.3.119.] De diferencia, contrarietat	220
[3.3.120.] De diferencia, començament	220
[3.3.121.] De diferencia, mijá	221
[3.3.122.] De diferencia, fi	222
[3.3.123.] De diferencia, majoritat	223
[3.3.124.] De diferencia, egualtat	223
[3.3.125.] De diferencia, minoritat	224
[3.3.126.] De concordança, contrarietat	225
[3.3.127.] De concordança, començament	225
[3.3.128.] De concordança, mijá	226
[3.3.129.] De concordança, fi	226
[3.3.130.] De concordança, majoritat	227
[3.3.131.] De concordança, egualtat	228
[3.3.132.] De concordança, minoritat	228
[3.3.133.] De contrarietat, començament	229
[3.3.134.] De contrarietat, mijá	230

[3.3.135.] De contrarietat, fi	230
[3.3.136.] De contrarietat, majoritat	231
[3.3.137.] De contrarietat, egualtat	232
[3.3.138.] De contrarietat, minoritat	232
[3.3.139.] De començament, mijá	233
[3.3.140.] De començament, fi	234
[3.3.141.] De començament, majoritat	234
[3.3.142.] De començament, egualtat	235
[3.3.143.] De començament, minoritat	235
[3.3.144.] De mijá, fi	236
[3.3.145.] De mijá, majoritat	236
[3.3.146.] De mijá, egualtat	237
[3.3.147.] De mijá, minoritat	237
[3.3.148.] De fi, majoritat	238
[3.3.149.] De fi, egualtat	238
[3.3.150.] De fi, minoritat	239
[3.3.151.] De majoritat, egualtat	239
[3.3.152.] De majoritat, minoritat	240
[3.3.153.] De egualtat, minoritat	240
[4.] De la quarta figura	241
[4.1. D'ordenació]	241
[4.2.] De aplicació	242
[4.2.1.] De enplicitat	243
[4.2.1.1.] De la cambra de BCD	244
[4.2.1.2.] De la cambra de CDE	248
[4.2.1.3.] De la cambra de DEF	251
[4.2.1.4.] De la cambra de EFG	254
[4.2.1.5.] De la cambra de FGH	257
[4.2.1.6.] De la cambra de GHI	259
[4.2.1.7.] De la cambra de HIK	262
[4.2.1.8.] De la cambra de IKB	264
[4.2.1.9.] De la cambra de KBC	266
[4.2.1.10.] De la cambra de KEG	269
[4.2.2.] De explicit	271
[4.2.2.1.] De la cambra de BCF	272
[4.2.2.2.] De la cambra de BCG	272
[4.2.2.3.] De la cambra de BDF	272
[4.2.2.4.] De la cambra de BDG	273
[4.2.2.5.] De la cambra de BEF	273
[4.2.2.6.] De la cambra de BEG	273
[4.2.2.7.] De la cambra de BFG	274
[4.2.2.8.] De la cambra de BFH	274
[4.2.2.9.] De la cambra de BGH	274

[4.2.2.10.] De la cambra de BFI	275
[4.2.2.11.] De la cambra de BGI	275
[4.2.2.12.] De la cambra de BFK	275
[4.2.2.13.] De la cambra de BGK	276
[4.2.2.14.] De la cambra de CDF	276
[4.2.2.15.] De la cambra de CDG	276
[4.2.2.16.] De la cambra de CEF	276
[4.2.2.17.] De la cambra de CEG	277
[4.2.2.18.] De la cambra de CFG	277
[4.2.2.19.] De la cambra de CFH	277
[4.2.2.20.] De la cambra de CGH	278
[4.2.2.21.] De la cambra de CFI	278
[4.2.2.22.] De la cambra de CGI	278
[4.2.2.23.] De la cambra de CFK	278
[4.2.2.24.] De la cambra de CGK	279
[4.2.2.25.] De la cambra de DEF	279
[4.2.2.26.] De la cambra de DEG	279
[4.2.2.27.] De la cambra de DFG	279
[4.2.2.28.] De la cambra de DFH	279
[4.2.2.29.] De la cambra de DGH	280
[4.2.2.30.] De la cambra de DFI	280
[4.2.2.31.] De la cambra de DGI	280
[4.2.2.32.] De la cambra de DFK	280
[4.2.2.33.] De la cambra de DGK	281
[4.2.2.34.] De la cambra de EFG	281
[4.2.2.35.] De la cambra de EFH	281
[4.2.2.36.] De la cambra de EFG	281
[4.2.2.37.] De la cambra de EFI	282
[4.2.2.38.] De la cambra de EGI	282
[4.2.2.39.] De la cambra de EFK	282
[4.2.2.40.] De la cambra de EGK	282
[4.2.2.41.] De la cambra de FGH	283
[4.2.2.42.] De la cambra de FHI	283
[4.2.2.43.] De la cambra de GHI	283
[4.2.2.44.] De la cambra de FIK	283
[4.2.2.45.] De la cambra de GIK	284

ÍNDIX D'OBRES CITADES	285
-----------------------------	-----

El projecte de la Nova Edició de les Obres de Ramon Llull (NEORL) es va engegar el 7 de maig de 1985, a Palma, amb la signatura d'un conveni de col·laboració entre la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern Balear, la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya i la Conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana, que constituïen el Patronat Ramon Llull. A partir de l'any 2000, amb el volum V de la col·lecció, les Publicacions de l'Abadia de Montserrat es fan càrrec de la producció editorial dels llibres. Fins a l'any 2020, l'Institut d'Estudis Baleàrics ha exercit d'editor de la col·lecció, sempre amb la participació de la Institució de les Lletres Catalanes. A partir d'aquest moment, són les Publicacions de l'Abadia de Montserrat que es fan càrrec de la col·lecció, amb el concurs del Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona.

La NEORL ofereix edicions crítiques homologades filològicament de les obres catalanes de Ramon Llull encara inèdites o que han estat publicades amb mitjans tècnics insuficients. La seva Comissió Editora té cura dels criteris científics d'una empresa nascuda a la penúltima dècada del segle xx per tal de completar i actualitzar els 21 volums de les Obres Originals de Ramon Llull (ORL), publicats a Palma de Mallorca entre 1906 i 1950. La NEORL es beneficia de la llarga experiència editorial de la sèrie Raimundi Lulli Opera Latina (ROL), que es publica des de 1957 al Raimundus-Lullus-Institut, de la Universitat de Friburg de Brisgòvia, dins el Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis.

Volums publicats:

- I. *Llibre de virtuts e de pecats*, ed. Fernando Domínguez.
- II. *Llibre del gentil e dels tres savis*, ed. Antoni Bonner.
- III. *Llibre dels articles de la fe*, ed. Antoni Joan Pons; *Què deu hom creure de Déu*, ed. Jordi Gayà; *Llibre contra Anticrist*, ed. Gret Schib.
- IV. *Lògica nova*, ed. Antoni Bonner.
- V. *Començaments de medicina, Tractat d'astronomia*, ed. Lola Badia.

- VI. *Començaments de filosofia*, ed. Fernando Domínguez.
- VII. *Doctrina pueril*, ed. Joan Santanach.
- VIII. *Romanç d'Evast e Blaquerna*, ed. Albert Soler i Joan Santanach.
- IX. *Llibre de l'és de Déu, Llibre de coneixença de Déu, Llibre de Déu*, ed. Guillem A. Amengual Bunyola.
- X. *Llibre de meravelles*, volum I (llibres I-VII), ed. Lola Badia (dir.), Xavier Bonillo, Eugènia Gisbert, Montserrat Lluch.
- XI. *Hores de nostra dona santa Maria. Desconhort de Nostra Dona*, ed. Simone Sari.
- XII. *Llibre d'intenció*, ed. Maria I. Ripoll i Perelló.
- XIII. *Llibre de meravelles*, volum II (llibres VIII-X), ed. Lola Badia (dir.).
- XIV. *Llibre de contemplació en Déu*, volum I (llibres I-II), ed. Antoni I. Alomar (dir.), Montserrat Lluch, Aina Sitjes, Albert Soler
- XV. *Mil proverbis. Proverbis d'ensenyament*, ed. Francesc Tous
- XVI. *Medicina de pecat*, ed. Anna Fernández-Clot
- XVII. *Llibre de contemplació en Déu*, volum II,1 (llibre III), ed. Antoni I. Alomar (dir.), Montserrat Lluch, Aina Sitjes, Albert Soler
- XVIII. *Art demostrativa*, ed. Josep E. Rubio. *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa*, ed. Simone Sari.
- XIX. *Art de fer e solre qüestions*, volum I, ed. Joan Carles Simó.

Volums en preparació:

Art de fer e solre qüestions, volum II, ed. Joan Carles Simó.
Cent noms de Déu, ed. Simone Sari.
Llibre de contemplació, volum II,2 (llibre III) ed. Antoni I. Alomar *et al.*
Lògica d'Algatzell, ed. Letizia Staccioli.
De quadratura e triangulatura de cercle, ed. Elena Pistolesi.

Ramon Llull va redactar l'*Art de fer e solre qüestions* en català i, amb tota probabilitat, a Roma en 1295-1296; va ser traduïda al llatí molt posteriorment, el 1407. Es tracta d'una extensa obra de pràctica de l'Art lul·liana, fonamentada en l'*Ars inventiva veritatis* (1290) i en la *Taula general* (1293-1294), que té com a objectiu donar exemples d'aplicació de la doctrina cristiana. S'hi exposen els principis i els components del sistema de manera reiterada per facilitar-ne l'aprenentatge.

Aquesta és la primera vegada que es publica la versió catalana original de l'*Art de fer e solre qüestions*, que és una de les últimes obres inèdites de Ramon Llull. Ofereix un veritable tresor d'expressions i conceptes lul·lians fins ara desconeguts. Presentem el primer volum de l'obra, amb les distincions I i II; el segon (i últim) contindrà la distinció III.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat